

'Plantage Sorgvliet', 2020, olieverf op doek, 200 x 400 cm

MACABERE ONTDEKKINGS- REIS

Landschapschilder **Hans Broek** verbindt zijn eigen familiegeschiedenis met het Hollandse slavernijverleden en reisde langs forten, kerkers en plantagehuizen. Met een serie heftige schilderijen als gevolg. "Het moet geen 'schönmalerei' zijn."

DOOR EDO DIJKSTERHUIS

Hans Broek

In de dodencel van Cape Coast Castle, aan de Ghanese kust, hangt nog altijd een lijkenlucht. Zelfs anderhalve eeuw nadat hier de laatste slaven aan hun lot werden overgelaten en na verschillende pogingen om de penetrante geur met kalk te camoufleren. De onsmakelijke geschiedenis laat zich niet wegpoetsen.

“In de cellen is geen licht en geen lucht”, vertelt schilder Hans Broek (1965), die het fort bezocht als voorbereiding op zijn tentoonstelling ‘The Things I Used to Do’ in De Pont Museum. “Opstandige slaven werden hier zonder eten opgesloten. De meesten werden krankzinnig. De vloer zit vol kerven, halve cirkels en rechte strepen, die ze met hun ketenen hebben uitgesleten.” Broek legde de onheilsplek vast in zwart, wit en grijs tinten op een enorm doek, dat hij tevoorschijn trekt tijdens ons gesprek in een tot atelier omgedoopte scheepsloods in Muiden. De vloer op het doek oogt als een chaotisch druipschilderij van Jackson Pollock, maar dan nog manischer. Ook de kerkers die Anselm Kiefer begin jaren tachtig schilderde zijn niet ver weg, hoewel ze bij de Duitse expressionist altijd iets theatraals houden en een gruwelkabinet op afstand blijven. Bij Broek is het effect directer, ronduit lichamelijk. Je voelt het gewelf op je hoofd en schouders drukken en je adem wordt door de bedompte lucht afgesneden.

Minstens zo macaber is het buitenaanzicht van de dodencel in Fort Elmina, ook

in Ghana, dat tussen 1637 en 1872 in Nederlandse handen was. Vertrouwd aandoende, roodbruine bakstenen omlijsten een zware deur met daarboven een gevelsteen in de vorm van een doodskop. “Hier werden opstandelingen opgesloten, ze werden bovenop lijken en stervende lotgenoten gegooid. De cel werd pas geleeft als iedereen dood was. Een typisch geval van Hollandse zuinigheid.”

WOEST KOLKEND

Het onbegrip in Broeks stem neemt toe als hij vertelt over het slavenhuis op het eiland Gorée, voor de kust van de Senegalese hoofdstad Dakar. “De slavenhandelaar en zijn familie woonden recht boven de kerkers waar mensen zaten te creperen. Slechts een dun plankenvloertje scheidde die twee werelden. Nelson Mandela liet zich bij een bezoek aan het eiland opsluiten in een cel en kwam er na tien minuten uit met wangen nat van de tranen.”

Ook deze locatie schilderde Broek, met een overdaad aan woest kolkend en zuigend zwart. Middenin de voorstelling lijkt een verticaal rechthoekje verlossing te bieden. Stralend blauw belooft het strand, de zee, de buitenlucht. “Maar dit is de ‘door of no return’”, licht de schilder toe. “De Afrikaan die hier doorheen ging, zag zijn vaderland nooit meer terug. Hij werd verscheept naar de nieuwe wereld om dwangarbeid op de plantage te verrichten of stierf onderweg en werd op zee overboord gekieperd.”

“Franse organisaties hebben het slavenhuis de afgelopen jaren gerestaureerd. Het is goed dat dat gebeurt, dat deze bewijsstukken van de geschiedenis intact blijven. Maar ze hebben de metalen ringen waar slaven aan werden vastgeketend verwijderd en sleuven in de muur gezaagd om licht door te laten. Zo lijkt het allemaal een stukje minder erg. Het is je reinste geschiedvervalsing. En dat terwijl dit een historisch hoofdstuk is dat we niet zomaar onder het tapijt kunnen of mogen vegen.”

VOOROUDE

Een witte schilder van middelbare leeftijd die zich nu bezighoudt met het onderwerp slavernij. Dat kan overkomen als handig inspelen op de huidige aandacht voor Black Lives Matter, als politiek correct opportunisme. Maar bij Broek is dat niet zo. Eigenlijk speelt het onderwerp al sinds zijn verblijf in Los Angeles, tussen 1995 en

‘Slavenhuis’, 2020, olieverf op doek, 285 x 460 cm

2005, een indirecte rol in zijn werk.

“Ik woonde ‘downtown’ en werd dagelijks geconfronteerd met het daklozenprobleem in de stad. Ruim 35 duizend mensen leven op straat en ze zijn vrijwel allemaal Afro-Amerikaans. Ik kwam er te wonen niet lang na de rellen die waren uitgebroken toen witte politieagenten Rodney King molesteerden – een geschiedenis die zich recent heeft herhaald met de dood van George Floyd. Ik realiseerde me dat ik eigenlijk niets wist van de onderliggende problematiek en ging me erin verdiepen. Dan stuit je al snel op historisch verankerde ongelijkheid.”

Broek schilderde in die tijd nachtelijke stadslandschappen: geabstraheerde bungalows en lichtpuntjes die zich uitstrekken

‘VERF IS EEN LEVEND MATERIAAL, HET HEEFT IETS EXISTENTIEELS!’

over de suburbane vlakte. Die doeken, waarvan er een aantal in de collectie van De Pont zitten, zijn glad en gestileerd, maar onder het oppervlak borrelt een filmische suspense. “De rijkdom die je ziet, is gebaseerd op een slaveneconomie, waarvan de effecten doorwerken tot op de dag van vandaag. Ook al zie je ze in het duister misschien niet en kiezen veel mensen ervoor ze niet te zien.”

Net als in Amsterdam, dat zich nu pas opmaakt voor het aanbieden van onont-

koombare excuses voor de misdaden tegen de menselijkheid die zijn begaan door de VOC en de WIC. Daar ligt voor Broek ook een persoonlijke link. Zijn voorouder Adriaan Pietersz. Raep (1556-1647) was als bestuurslid van de Admiraliteit, de voorloper van de marine, nauw betrokken bij de slavenhandel. “Ik kwam hem tegen op een acht meter lange rol met onze stamboom. Hij staat ook afgebeeld op een schuttersstuk in het Amsterdam Museum. Best een knappe man, maar ik heb hem zelf een beetje klungelig geschilderd. Dat past bij het gemankeerde ethisch bewustzijn van deze zelfverklaarde vrome christen.” Zo verbindt Broek zijn familiegeschiedenis met het Hollandse verleden. “Een kwestie van verantwoordelijkheid nemen”, noemt

hij het. "Er wordt nog steeds gezegd: het was minder erg dan het lijkt en de Fransen of de Britten waren veel erger. Veel Nederlanders willen nog steeds niet toegeven dat de slavernij een belangrijke rol speelt in onze geschiedenis. Het is ook niet iets om trots op te zijn: dat je 600 duizend mensen hebt verkocht en minstens zoveel doden hebt veroorzaakt tijdens die handel."

Voor zijn persoonlijk-nationale onderzoek reisde Broek langs alle voormalig Nederlandse forten aan de West-Afrikaanse kust en bezocht hij plantagehuizen in Suriname en op Curaçao. Hij benadrukt dat het hem gaat om het Nederlandse, witte deel van het verhaal. "Ik heb in Amerika meegeemaakt dat witte kunstenaars zich een zwart perspectief toe-eigenden en dat werd door Afro-Amerikanen ervaren als dubbele uitbuiting – nog een keer geld verdienen aan hun ellende. Het bekendste geval was Dana Schutz, die in 2017 de open doods-kist schilderde van Emmett Till, de zwarte tiener die in 1955 werd gelyncht omdat hij naar een witte vrouw zou hebben gefloten. Ik behoorde tot een minderheid die vond dat ze dat niet kon doen. Maar de hele kunstwereld vond de vrijheid van de kunst belangrijker en walste keihard over de gevoelens van een kleine groep heen. Dat is enorm pijnlijk."

ZEVENTIG LITER VERF

Tijdens zijn reizen maakt Broek schetsen, soms een schilderijtje, maar vooral foto's. "Ruim achtduizend stuks, waarvan er uiteindelijk vijftig bruikbaar bleken. Het zijn een soort notities, te snel om de werkelijkheid recht te doen", vindt hij. Daarom weekt hij de afbeelding stap voor stap los van de foto. Eerst schildert hij hem op een doek van zestig bij honderd centimeter. Die versie fotografeert hij weer, om hem te projecteren op een canvas van 125 bij 200 centimeter. Blijft de voorstelling overeind,

dan wordt hij uitgewerkt. Daarna volgt een laatste uitvergroting. "Bijkomend voordeel van die herhaling is dat het steeds losser wordt."

"Ik hou van fotografie, maar schilderkunst heeft zijn eigen wetten en mogelijkheden", stelt Broek. "Verf is een levend materiaal, het heeft iets existentieels. De eerste, kleine doeken maak ik met acrylverf. Dat droogt snel, waardoor je kunt doorwerken, maar als het water verdampt is, wordt het een beetje plat. De olieverf die ik gebruik voor de grote doeken zindert echt."

Voor zijn nieuwe serie gebruikte Broek maar liefst zeventig liter olieverf en tientallen liters droogmiddel. Die smeerde hij – vaak ongemengd en lekker dik – met paletmessen zo op het doek, waar je soms nog het spieraam doorheen ziet schemeren en kleine foutjes ongecorrigeerd zijn gebleven. "Ik ben academisch gevormd, maar hier heb ik alle schilderwetten met de voeten getreden. Het is gewoon lomp. Maar dit moet ook geen 'schönmalerei' zijn. Ik wil niemand plezieren. Ik wil men-

sen raken." Het grote formaat van de doeken verhoogt het bij-de-lurven-gehalte. Deuren en muren zijn bijna levensgroot, je zou zo de voorstelling in kunnen stappen. Mochten kleur en compositie nog ruimte laten voor een andere interpretatie, dan maken de feitelijke titels daar korte metten mee.

In *Power Structure*, zijn schilderij van Cape Coast Castle, plaatste Broek zelfs witte cartouches met daarin de woorden 'gouverneursappartement', 'kerk' en 'ingang slavenkerker'. "Heel didactisch", geeft hij toe. "En dan ook nog in zo'n zeikering schoolmeesterhandschrift. Maar je kunt niet verwachten dat mensen weten waar ze naar kijken. Dit maakt in één klap duidelijk hoe dicht de overheid en de kerk bovenop de slavenhandel zaten. Daar is geen ontkomen aan."

Edo Dijksterhuis is kunstkriticus

**'Hans Broek – The Things I Used To Do',
19 november t/m 18 april; De Pont
Museum, Wilhelminapark 1, Tilburg;
di t/m zo 11-17; MK geldig; depont.nl**

800 JAAR MUNSTER KERK

VAN KLOOSTERKERK TOT
HART VAN ROERMOND

10 OKTOBER 2020 -
9 MEI 2021

CUYPERSHUIS

WWW.CUYPERSHUIS.NL

gemeente Roermond

BESTEL
TICKETS
ONLINE

MATTHIAS WEISCHER BÜHNE

T/M 28 MAART 2021
DRENTSMUSEUM.NL

IN SAMENWERKING MET / IN COOPERATION WITH
GRIMM